

ИСАИЈИНО ПРОРОШТВО О СТРАДАЊУ СЛУГЕ ГОСПОДЊЕГ – ТУМАЧЕЊЕ 52. И 53. ПОГЛАВЉА**

Горан Младеновић*
 Универзитет у Новом Саду,
 Филозофски факултет

Апстракт: Повести страдања и прослављања Слуге Господњег – Месије ојевана је у четири песме (Ис. 42, 1–4; 49, 1–6; 50, 4–11; 52, 13–53, 12). Најдешљивији опис пророк Исаија је предсказао у четвртој химни у којој Месија након понижења и падања бива од Бога узвишен и прослављан. Међутим, Божија љубав није више ограничена на старозаветни Израел, чини свешт и сваки човек ионаособ постају предмет Божије бриге и љазне.

Кључне речи: Слуга Господњи, Месија, Христос, пророк, пророштво.

У Књизи Пророка Исаије 52, 13–53, 12 налази се четврта песма о Слуги Господњем.¹ У старозаветном времену то је био почасни назив. Наиме, Јахве је називао слугама својим све оне које је призвао као сараднике у остварењу плана спасења људи.² Многим истакнутим личностима из Старог Завета додељен је назив слуге: патријарси, пророци, Мојсије, Давид (в. 2. Сам. 3, 18; 2. Цар. 9, 7; 17, 13).

* gor.mlad1@gmail.com.

** Овај рад је реализован у оквиру пројекта „Мудросна и пророчка књижевност у Библији“ за који је средства обезбедио Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој Владе АП Војводине (број 114–451–2153/2014–02 од 19. 12. 2014. године).

¹ Видети Eissfeldt Otto, *Einleitung in das Alte Testament*, Tübingen, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) 1964, 448–449. Опширнији преглед тумачења прве три песме о Слуги Господњем видети код Горана Младеновића, *Месијанска идеја у Књизи пророка Исаије*, Београд 2008, 95–104.

² Уп. Tomić Celestin, *Tajna vjere*, Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca, Zagreb 1981, 42.

Такође, поједини многобошци, као оружје у рукама Божјим, попут Навуходоносора, цара Вавилонског, названи су слугом Божијим (в. Јер. 25, 9; 27, 6; 43, 10).³

Међутим, намеће се питање: на кога мисли пророк Исаија када каже Слуга Господњи? Одговор пружају новозаветни писци (в. Мт. 3, 17; Лк. 4, 17–21; Дап. 3, 13; 3, 26; 4, 27.30; 8, 27–35). Дакле, Слуга Господњи јесте Господ Исус Христос.⁴ Овакво мишљење плод је хришћанске традиције и учитеља Цркве попут Св. Јустина, Св. Иринеја Лионског, Оригена, Тертулијана, Кипријана Картагинског, Евсевија Кесаријског, Св. Климента Александријског, Св. Атанасија Великог, Св. Кирила Јерусалимског, Св. Јована Златоустог, Блаженог Јеронима, Блаженог Августина, Блаженог Теодорита, Теофилакта Охридског и многих других светих отаца.⁵

Апостол Павле у Посланици Филипљанима каже: „Зато нека је у вама иста мисао која је и у Христу Исусу, Који будући у обличју Божијем, није сматрао за отимање то што је једнак са самим Богом, Него је себе понизио узевши обличје слуге, постао истовјетан људима, и изгледом се нађе као човјек, Унизио је себе и био послушан до смрти, и то до смрти на крсту, Зато и Њега Бог високо уздиже, и дарова му Име које је изнад сваког имена. Да се у Име Исусово поклони свако кољено што је на небесима и на земљи и под земљом; И да сваки језик призна да је Исус Христос Господ на славу Бога Оца“ (Флп. 2, 5–11).

„Гле, слуга ће мој бити срећан, подигнуће се и узвисиће се и прославиће се“ (Ис. 52, 13; уп. Ис. 42, 1).

Уобичајена је пракса код семитских народа да човека који је у некаквом односу са Богом називају слугом или робом. Отуда и настаје компонента: слуга + име бога. „Првобитно се и у овом стиху израз *евед* – слуга употребљава у свом конкретном значењу. Бог је господар – *аго-*

³ Именица *евед* – слуга (עֶבֶד) означава у профаној употреби роба али истовремено и царског министра или чиновника (в. 2. Цар. 22, 12).

⁴ У савременој егзегетској пракси приликом тумачења Исаијиних стихова настала су два опречна мишљења на кога је пророк мислио. Да ли је Слуга Господњи индивидуа или се пророштво односи на колектив. Индивидуалисти заступају тезу да је Слуга некаква историјска личност попут Мојсија, Јова, Јеремије, Језекиља, Јосије или неког другог, или да је некаква есхатолошка или митска личност која је позајмљена из митологије суседних народа старог Истока или, можда, историјска личност која је постала предмет култа. Колективисти тврде да је Слуга историјски Израиљ или побожно језгро историјског Израиља тј. идеални Израиљ.

⁵ Петковић Јован, „Узвишење и прослављање слуге Господњег“, *Бојословље*, св. 1 и 2, Београд 1985, 133.

нај, а човек је његов роб – *eved* и као такав дужан је да му служи.⁶ У Светом Писму Старог Завета назив *слуџа* ретко се доводи у контекст са личним именом, чешћи је случај да се појединац или колектив у односу према Богу називају слугама, с тим, да их сам Бог тако ословљава, или се они тако сами називају (в. Пост. 26, 25; 32, 11; Изл. 4, 10; Лев. 25, 42.55; Бр. 12, 7; ИНав. 1, 1; Суд. 2, 8; 1. Сам. 3, 10; 2. Сам. 3, 18; 1. Цар. 3, 7; 8, 59.66; 2. Цар. 9, 36; Ис. 20, 3; 44, 1; Јер. 25, 9; Аг. 2, 23).

Глаголима *йодџинуће се*, *узвисиће се* и *йрославиће се*, пророк Исаија стилском фигуром градиције описује будућу славу пониженог Слуге Господњег, зато апостол Павле, говорећи о Христу, пише Филипљанима: „и Њега Бог високо уздиже, дарова му Име које је изнад свакога имена“ (Флп. 2, 9).

„Како се многи зачудише теби, што бијаше нагрђен у лицу мимо свакога човјека, и у стасу мимо синове човјечије“ (Ис. 52, 14).

Сличне поетске и пророчке мислио имао је и цар Давид приликом писања Псалма 21: „А ја сам црв а не човек, подсмех људима и руг народу. Сви који ме видеше ругаше ми се, говораху устима, климаху главама“ (Пс. 21, 7–8). Дакле, Исаија предвиђа страдање слугино. Неиспаван, изударан, мучен, са трновим венцом на глави, разапет на крсту, Месија код својих следбеника и сународника изазива извесно чуђење те постаје камен спотицања и стена саблазни (в. Ис. 8, 14; уп. Лк. 2, 4).

„Тако ће опет удивити многе народе, цареви ће пред њим затиснути уста своја, јер ће видјети што им није казивано и разумјеће што нијесу слушали“ (Ис. 52, 15; уп. Ис. 49, 7; Јез. 36, 25; Дап. 2, 33; Еф. 3, 5).

У 15. стиху пророк говори о стању Месије после страдања. Господ је тих, скроман, мирне природе, обичне спољашности, високоморалног живота и, својом новом и узвишеном науком, која ће бити доступна свим људима без обзира на положај и место на друштвеној лествици, задивиће све народе. У Ис. 49, 7.23 пророк наговештава да ће се кнезови људски, цареви и царице први поклонити Месији и привести му своје народе. Апостол Павле у Посланици Римљанима пише: „Него као што је писано: Којима се не јави за њега, видјеће; и који нису чули, разумјеће“ (Рим. 15, 21).

⁶ Ердџан Милош, *Одељци о Слузи Господњем код пророка Исаије*, Београд 1941, 4.

„Ко вјерова проповиједању нашему и мишица Господња коме се откри“ (Ис. 53, 1; уп. 1. Кор. 1,18).

„Овај стих представља увод у пророчанске речи 53. главе. Овде је важно да се тачно одреди лице које говори, предмет проповеди и њени адресати, јер од овога зависи даље објашњавање и разумевање текста. Велики број средњовековних равинских тумачења и новија рационалистичка критика не признавајући месијски смисао овог текста, мисле да је лице које овде говори – пророк Исаија, а предмет његове проповеди није Месија, већ народ јеврејски, у опште, или тачније, период његовог тешког политичког опстанка; а слушаоци који су овде укорени од стране пророка, указују на сав неверни многобожачки народ, који угњетава Божији народ.“⁷

„Ми сматрамо да је непосредно лице које говори – пророк Исаија; неверујући и сумњајући (колебајући) – Јевреји; слушаоци – Јевреји и многобожачки народи, а предмет проповеди је Месија.“⁸ Овакво размисљање можемо да потврдимо ако нашу пажњу усмеримо на одељке који се налазе од 48. до 50. поглавља Исаијине Књиге у којима су описана извесна изобличења јеврејског народа и то, понајпре, због неверовања у Месију. У 52. поглављу пророк се обраћање најбољем делу јеврејског народа те им саопштава радосну вест о скором доласку Месије и упућује им позив да буду слободни. Међутим, сва ова Исаијина пророштва и месијанске поруке нису побудила било какав духовни препород код Изабраног Божијег народа. Наиме, пророк је знао да његов народ неће разумети оно што он говори, то јест, да можда неће ни хтети да разуме, већ прихватити само оно шта он мисли да је исправно и добро (видети Ис. 6, 9–10; 28, 9–15; 29, 10–15; 30, 9–11; 42, 20; 42, 33).

„Под изразом ‘проповедању’ или по LXX ‘вести’ треба разумети специјално пророчанско откривење о Месији и Његовом царству (Ис. 21, 10; 28, 9; Јер. 49, 14; Авд. 1, 1 и др.). На ово нам указује и контекст речи: у Ис. 52, 15 где се говори удивљењу многобожачких народа, јер ће видети што раније нису видели, пониженог, а затим прослављеног Месију. А сад, у 53, 1 даје се контраст зашто Јудеји не верују у све ово јер су они много раније о свему овоме чули како од пророка Исаије тако и од других пророка.“⁹

Израз *мишица Господња* у старозаветној терминологији превасходно означава Божије свемогућство (в. Ис. 40, 10; 51, 5–9; 52, 10;

⁷ Петковић Јован, *н. г.*, 137.

⁸ *Исти*, 137.

⁹ *Исти*, 138.

Јез. 4, 7) или, божанску силу. У Новом Завету, у Јеванђељу по Јовану (12, 38) записани су истоветни стихови са Исаијиним пророштвом у 53, 1 а код апостола Павла у Посланици Римљанима (Рим. 10, 16) такође је цитиран уводни стих 53, 1.¹⁰

„Јер изниче пред њим као шибљика, и као коријен из сухе земље; не би обличја ни љепоте у њега; и видјесмо га, и не бјеше ништа на очима, чега ради бисмо га пожељели“ (Ис. 53, 2; уп. Зах. 6, 12).

У другом стиху писац успоређује Слугу Господњег са „шибљиком“ која расте „као корјен из сухе земље“. Наиме, корен који би ни као на неплодној и сувој земљи не би могао да узнапредује и остао би сасушен. Али, прослављени Месија, како га описује пророк Језекиљ у свом тексту, је попут величаственог кедрa: „На високој гори Израилевој посадићу је, и пустиће гране, и родиће, и постаће красан кедр, и под њим ће наставати свакојаке птице, у хладу грана његових наставаће“ (Јез. 17, 23).

Надаље, описујући изглед Слуге, пророк каже да – мерено људским стандардима, Он није био образац лепоте: „не би обличја ни љепоте у њега“. Дакле, Господ није био ни снажан, ни богат, нити је заузимао некакав високи друштвени положај, Он је дошао да страда и унижен да буде¹¹ а тек касније, благовољењем Онога ко га је послао, да буде прослављен. Такође, треба напоменути да се према старозаветној антропологији телесна лепота сматрала благословом Божијим (в. Пост. 39, 6; 1. Сам. 16, 18), а у Исаијиним стиховима Слуга Господњи је унакажен, те изгледа као да га је Бог оставио.¹² Апостол Павле у Посланици Филипљанима инспирисан пророчким размишљањем Исаије записао је: „Него је себе понизио узевши обличје слуге, постао истоветан људима, и изгледом се не нађе као човјек; Унизио је себе и био послушан до смрти и то до смрти на крсту“ (Флп. 2, 7–8).

Исто тако, будући Месија – Христос, био је родом из Галилеје коју старозаветни Јевреји нису поштовали нити су се благонаклоно односили према њеним становницима који су склапали мешовите бракове са многобошцима. Христос је живео у Назарету, а из „Назарета може ли шта бити добро“, запитао се Натанаило у разговору са Филипом (Јн. 1, 46), а и многи су се чудили како пророк може из

¹⁰ Уп. Томић Илија, *Старозаветни пророци*, Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“, Србиње 2006, 128.

¹¹ Видети Мк. 9, 12.

¹² Škrinjar Albin, *Veliki i mali proroci Starog zavjeta*, Filozofsko-teološki institut, Zagreb 1972, 118.

Галилеје да дође (в. Јн. 7, 41.52). Према томе, у спољашњем изгледу Христовом ништа није било необично нити је указивало на Његово божанско порекло, особито ако се узме у обзир да је рођен у пећини а не у некаквој царској палати. Дакле, било је мноштво разлога зашто Јевреји оног времена нису препознали и прихватили Христа јер су о Месији имали сасвим другачије представе и то је био став већине који су очекивали Месију – цара, а не Месију Спаситеља. Додуше, есени су очекивали двојицу месија, давида и аронида, дакле, једнога цара и једнога првосвештеника.¹³

Христос је у себи носио лик кроткости, смирености, смерности и љубави, док су они очекивали Месију са другим својствима. Као такав, Христос је од сународника био у потпуности одбачен и неправедно осуђен.¹⁴

„Презрен бјеше и одбачен између људи, болник и вичан болестима, и као један од кога свако заклања лице, презрен да га ни за што не узимасмо“ (Ис. 53,3; уп. Пс. 21, 6; Мт. 27, 28; Јн. 1, 10; Јев. 4, 15).

Приликом Христовог уласка у Јерусалим присутни народ му је клицао „Осана Сину Давидову“ (Мт. 21, 9) али није прошло много времена и тај исти народ га је презрео и одбацио уз повике „да се разапне“ (Мт. 27, 2), „јер у свету беше, и свет кроз њега постаде и свет га не позна“ (Јн. 1, 10). Но, да би понижење Слуге Господњег било страшније те послужило другима за пример и опомену, распет је на крсту, који је у античком времену био знак срама и понижења на коме су се разапињали најгори злочинци.¹⁵

Пророк Исаија је у претходном поглављу говорио о презиру Израиља и многобожаца према Слуги Господњем.¹⁶ Наиме, новозаветни догађаји описани у Јеванђељима нам пружају доказ за овакво мишљење. Христос је непрестано критиковао књижевнике, фарисеје и следеће вође Израиља те им давао повода да тако и мисле о Њему (в. Мт. 15, 12; Мк. 2, 16–17; 12, 13; Лк. 11, 53–54; 19, 7).¹⁷

¹³ Томић Илија, *н. г.*, 129.

¹⁴ *Исти*, 129.

¹⁵ Уп. Милин Драган, „Могу ли се Христове речи о ношењу крста свога схватити и као пророштво“, *Богословље* 1 и 2, Београд 1971, 84–85.

¹⁶ „Овако вели Господ, Избавитељ Израиљев, Светац његов, ономе кога презиру, на кога се гади народ, служи оних који господаре: цареви ће видети и устати, и кнезови ће се поклонити ради Господа, који је веран, ради Свеца Израиљевог, који те је изабрао“ (Ис. 49, 7).

¹⁷ Уп. Покровскиј Ивановичъ Александаръ, *Книга пророка Исаи*, Толковая Библија,

„Болник и вичан болестима.“ Након Адамовог почињеног греха и пада (Пост. 3, 16–19) болест је постала саставни део људске огреховљене природе. Блажени Јероним каже да овај текст „указује на истинско човечије тело и на истинску човечију душу Његову, Који је знајући носити немоћи, све их савладао Божанском природом“.¹⁸

Апостол Павле у Посланици Јеврејима размишљајући на тему Христовог страдања каже да: „Ми немамо првосвештеника који не би могао састрадати немоћима нашим, него Првосвештеника који је у свему кушан као и ми, али без греха“ (Јев. 4, 15). У овоме и јесте тајна страдања Слуге Господњег што је Он узео нашу палу људску природу са свим њеним својствима сем греха и сјединио је са божанском и тако је искупио.

„А он болести наше носи и немоћи наше узео на се, а ми мишљамо да је рањен, да га Бог бије и мучи“ (Ис. 53, 4; уп. Зах. 3, 9; Мт. 8, 17). „Али он би рањен за наше пријеступе, избијен за наша безакоња; кар бјеше на њему нашега мира ради и раном његовом ми се исцијелисмо“ (Ис. 53, 5; уп. Јн. 19, 1). „Сви ми као овце зађосмо, сваки нас се окрену својим путем, и Господ пусти на њ безакоње свијех нас“ (Ис. 53, 6; уп. Лев. 16, 21).

У наведена три стиха објашњени су узроци понижења и страдања Слуге Господњег. За старозаветно време било је непојмљиво да неко може невин да страда јер, страдање се доводило у везу са почињеним грехом. Наравно, Христос није имао греха али је добровољно и из превелике љубави према човеку узео наше грехе и наша безакоња. Својим страдањем и распећем на крсту Он нас је помирио са Богом и приближио нас је Њему.¹⁹

Под болестима и ранама Св. Јован Златоусти подразумева слабости, грехе и лукавства.²⁰ Грех овде нема само индивидуалну димензију, пре би се рекло да се овде мисли на колективни грех, или неки од узрока греха (уп. Јн. 9, 3). Такође, у 4. стиху 53. поглавља јасно се указује на искупитељски значај страдања Месије. Апостол Петар у својој Првој посланици каже: „Он грехе наше сам изнесе на телу својем на дрво, да за грехе умремо, и за правду живимо, јер се његовом

Издање А. П. Лопухина, том V, С. Петербургъ 1908, 480.

¹⁸ *Исхо*, 480.

¹⁹ Уп. Schneider Dieter, *Der Prophet Jesaja, Kapitel 40–66*, R. Brockhaus Verlag, Wuppertal 2002, 216–218.

²⁰ *Творения святого отца нашего Иоана Златоуста, Томъ шестой, книга первая*, С. Петербургъ 1900, 322.

раном исцелисте“ (1. Пт. 2, 24). Слично размишљање је записано и код апостола Павла: „Тако и Христос једанпут принесе себе на жртву да понесе грехе многих“ (Јевр. 9, 28 уп. Мт. 8, 17).

Пети стих овог поглавља наставља са детаљним описивањем страдања Слуге Господњег. У првом делу 5. стиха се говори о мучењу пред моменат разапињања и смрти док се у другом делу говори о казни Месије и плати пред праведним судом Божијим за грехе свих људи. Христовим страдањем побеђен је грех који је живео у људској природи (в. Рим. 6, 6) и тиме се омогућио приступ сваком човеку ка Оцу Небеском (в. Еф. 2, 18). Месијиним страдањем поново се успоставио изгубљени мир са Богом који је био нарушен падом наших прародитеља.

„Раном његовом ми се исцелисмо.“ За објашњење ових пророчких стихова најбоље ће нам послужити речи Светог апостола Петра: „Он је на свом телу понео грехе на дрво, да се опростимо грехова и да живимо за праведност; његовим ранама сте исцељени“ (1. Пт. 2, 24). Свети апостол Павле каже: „У њему имамо избављење крвљу његовом, опроштење грехова по богатству благодати његове, коју је богато излио на нас у свакој мудрости и разборитости“ (Еф. 1, 7–8). У Посланици Колошанима исти апостол каже: „Јер (Отац) благоизволи да се у Њему настани сва пуноћа. И да кроз Њега измири све са собом учинивши мир његовом крвљу на крсту, помиливши кроз Њега и оно што је на земљи и оно што је на небесима“ (Кол. 1, 19–20).

„Сви ми као овце зађосмо, сваки нас се окрену својим путем.“ У овом стиху Исаија говори о општој раширености греха код свих потомака палих прародитеља. „Сви ми“ су речи које означавају свеукупан људски род, а под овцама се разуме – симболички исказано, бедно стање у којем се налази пали човек.²¹

„Господ пусти на њ безакоње свијех нас.“ За пророкове савременике страдање је било последица личних грехова. Међутим, изгледа да нису разумели како Месија не треба да страда за своје личне грехе, већ за грехе свих нас. Њега је Господ изабрао и предао за наше грехе, јер је једино Он могао да их понесе уместо нас јер људски род нема толику силу и моћ да би сва та страдања могао сам понети.²² Најлепши смисао овог стиха објашњава апостол Павле: „Онога који

²¹ У Светом Писму често се употребљава слика пастира и стада да би се истакло беспомоћно стање јеврејског народа а касније и будућих хришћана (в. Бр. 27, 17; 2. Дн. 18, 16; Пс. 119,176; Мт. 9, 36; Јн. 10, 11–16).

²² У старозаветном времену био је обичај, приликом Празника очишћења, да првосвештеник положи руку на главу јарца и тако симболично пренесе све грехе, целог Израиља, на жртвену животињу.

није знао греха Бог је учинио грехом за нас, да ми у њему постанемо праведност Божија“ (2. Кор. 5, 21).

„Мучен би и злостављан, али не отвори уста својих; као јагње на заклање вођен би и као овца нијема пред онијем који је стриже не отвори уста својих“ (Ис. 53, 7; уп. Дап. 8, 32).

Слуга Господњи је добровољно страдао, што бираним стиховима посебно наглашава инспирисани пророк Исаија: „мучен би и злостављан“, што би значило да је Он био објекат, који је мучен и да је имао активну улогу, а не пасивну, као код пророка Јеремија (Јер. 11, 19).

„Али не отвори уста својих.“ Овим полустихом наглашена је кроткост Месијина о чему Исаија пророкује и у другим поглављима своје Књиге (в. Ис. 42, 2–3; 50, 5–6).²³

„Као јагње на заклање вођен би и као овца нема пред оним који је стриже не отвори уста својих.“ Крститељ и Претеча Господњи Јован, као последњи старозаветни пророк, вероватно је имао на уму ове стихове од Исаије када је рекао: „Гле, Јагње Божије које узима на се гријехе свијета“ (Јн. 1, 29). Уједно, у овом стиху описује се трпеливост са којом је Христос подносио муке и страдања. Био је смеран и послушан попут јагњета које иде кротко да га закољу и као овца што мирно подноси стригање и скидање руна са ње, од чега и не осећа никакве болове.

Свети Јован Златоусти каже: „Пророк је назвао Господа Исуса Христа јагњетом не само што је ћутао, већ и зато што је био жртва.“²⁴ Слика страдајућег Месије је узета из свакодневног живота, али и она има праобразни карактер, јер указује на пасхално јагње или на жртвено јагње, које су обично пред клање везивали а оно је све подносило стрпљиво и кротко. Обе ове жртве односиле су се на Велику Голготску жртву (в. Јн. 1, 29; 1. Кор 5, 7; Јев. 10, 1–14; 1. Пт. 1, 19; Отк. 5, 6).²⁵

„Од тјескобе и од суда узе се, а род његов ко ће исказати? јер се истрже из земље живијех и за пријеступе народа мојега би рањен“ (Ис. 53, 8; уп. Дап. 9, 26).

²³ Ово пророчанство је историјски потврђено када је Господ Исус Христос ћутао у судници и својим смирењем и кротошћу није одговарао на лажи и клевете (Мт. 26, 62–63; 27, 12–14; Мк. 15, 3–5; Лк. 23, 9; Јн. 19, 9–10; 1. Пт. 2, 23). Видети још Schneider Dieter, *н. г.*, 219.

²⁴ *Творенія святаго отца нашего Иоана Златоуста*, Томъ шестой, 325.

²⁵ Стих Ис. 53, 7 послужио је као повод апостолу Филипу да се обрати са је-ванђелском проповеди етиопском властелину и да га преобрати у хришћанство (в. Дап. 8, 26–40).

Лишен сваке људске и судске правде Христос је осуђен на смрт, иако на њему није било никакве кривице. Тако су желели његови савременици и римски судија Понтије Пилат.²⁶

„А род његов ко ће исказати.“ Ова поетска мисао тешка је за тумачење, јер није јасно шта означава именица род.²⁷ Професор Ердџан сматра да реч *dor* може значити: генерација, савременик, потомство, ток живота.²⁸ Он не прихвата мишљење појединих теолога, који су се ослањали на Септуагинту и Вулгату те су мислили да Исаија говори о пореклу Слуге Господњег, што се и не може прихватити, јер, *dor* не означава рођење.²⁹

По схватању Блаженог Јеронима ми не можемо спознати тајну божанског рађања Христовог од Оца (в. Ис. 40, 13) и за наш ум је неразумни смисао тајне Његовог бесеменог зачећа и рођења од Пресвете Богородице (в. Лк. 1, 31.34–35).³⁰ Свети Кирило Александријски је објашњавао значење ове речи тако да из броја судија Христових нико није разумео Његово порекло од Бога Оца и рођење од Богородице.³¹ Свети Јован Златоусти ову реч сматра у двојаким смислу: рођење од Дјеве са свим својствима људске природе осим греха и вечно рађање из суштине Очево.³² Поједини тумачи библијских текстова реч *dor* (רִיד) доводе у везу са васкрсењем Христовим,³³ док други сматрају да се односи на духовно потомство Слуге Господњег – Месије.³⁴

У Књизи Постања Бог благосиља и обећава праоцу Израиља – Аврааму о распрострањености и мноштву његовог семена тј. потомства (Пост. 12, 1–3; 18, 18; 22, 17; 26, 3–4; 28, 13–15) што може имати извесне сличности са Исајиним стиховима. Мартин Лутер (Martin Luther) ове стихове види као „продужење живота Месије“. ³⁵ За друге протестантске теологе значење ове речи указује на савре-

²⁶ Уп. Schneider Dieter, *н. г.*, 219.

²⁷ Јеврејска реч *dor* (רִיד) – род, има два основна значења: По првом, кретање у времену и простору, што би значило да се мисли на период живота, генерације, покољења (прошла, садашња и будућа), а по другом: стан човека, његовог духа, тј. тело – његових предака, гробница.

²⁸ Ердџан, *н. г.*, 79.

²⁹ *Исшо*, 79–81.

³⁰ Покровскій, *н. г.*, 485.

³¹ Троицкій И. Г., *Толкованіе на книгу св. пророка Исаи, главы XLIX – LXVI*, С. Петербург 1895, 822.

³² *Творенія святого отца нашего Иоана Златоуста*, Томъ шестой, 326.

³³ Григорьев И. Ф., *Пророчества Исаии о Мессии и его царстве*, 1901, 220.

³⁴ Покровскій, *н. г.*, 485.

³⁵ *Исшо*, 485.

менике Христове, који нису разумели тренутне историјске околности у којима се налазио Слуга Господњи.³⁶

Дакле, и након понижења и страдања Месија је остао узвишен и порекло Његово нико није могао да разуме нити да објасни. Чини се, да и за пророка Исаију оно је узвишено и чудесно, јер то је тајна у коју ни анђеоски свет не може да проникне. Према томе, по божанској природи рођење Месијино је предвечно и за нас непојмљиво, а по људској природи натприродно и тајанствено. Његова смрт на крсту била је због свих нас. Међутим, на крсту Христос није умро као Бог, већ као човек; Он није страдао као Бог, него као човек. Христос је по божанској природи Син Божији, Друго Лице Свете Тројице, а по људској природи човек, дакле, Он је Богочовек.³⁷

„Одредише му гроб са злочинцима, али на смрти би са бога-тијем, јер не учини неправде, нити се нађе пријевара у устима његовијем“ (Ис. 53, 9).

Пророк Исаија у 7. стиху говори о страдању Слуге Господњег, у 8. о смрти, док у 9. описује Његов погреб. Месији се као религиозно-политичком кривцу припрема погреб који није достојан и прикладан и на који би сваки други припадник јеврејске заједнице имао право.³⁸ Међутим, Бог није желео да Месија доживи још једно унижење и срамоту, већ да се прослави. На молбу Јосифа из Ари-матеје, Понтије Пилат је дозволио да се Христос сахрани у новом гробу и по свим Мојсијевим прописима (в. Мт. 27, 57–60; Мк. 15, 42–46; Лк. 23, 50–55; Јн. 19, 38–42).

„Јер не учини неправде, нити се нађе пријевара у устима његовијем.“ Пророк овим полустихом указује на потпуну безгрешност Христову, коју је Он потврдио својим речима и делом. Ове речи могу само на Њега да се односе јер нико од нас људи није безгрешан и морално чист.³⁹ Апостол Петар у 1. Пт. 2, 22 каже: „Он греха не учини, нити се нађе превара у устима његовим“, а код апостола Павле у Другој посланици Коринћанима је записано: „Јер Оног који не знаше греха нас ради учини грехом, да ми будемо правда Божја у Њему“ (2. Кор. 5, 21; видети још Јн. 8, 46; 1. Јн. 3, 5).

³⁶ *Исхо*, 485.

³⁷ Уп. Томић Илија, *н. г.*, 129.

³⁸ Кривци, који су осуђивани разапињањем на крст, нису били сахрањени код својих предака са свим почастима које им припадају по Закону, за њих је било одређено посебно место, што се сматрало великом срамотом (в. 1. Цар. 13, 22).

³⁹ Томић Илија, *н. г.*, 130.

„Али Господу би воља да га бије, и даде га на муке; кад положи душу своју у принос за гријех, видеће натражје, продуљиће дане, што је Господу угодно напредоваће његовом руком“ (Ис. 53, 10).

Све старозаветне жртве биле су праобраз велике жртве на крсту. Од мноштва прописаних приношења по Закону једна се приносила Богу за почињену кривицу (в. Лев. 5–7) и то у случају када је било повређено нечије власништво (божанско или човечанско) јер, свака се штета морала надокнадити и морална кривица исправити. То се чинило на тај начин што се онајпре вратило у целости оно за шта је неко оштећен уз 1/5 веће вредности и приношење жртве за кривицу (*ašam*) – то јест овна, који је приношен без обзира на друштвени положај и имање.⁴⁰ Животиња се процењивала да би се установила величина кривице једнака са вредности жртвене животиње, која ће очистити ту кривицу, односно грех. Полагањем руке на ту животињу, преносила се кривица на њу, казна коју је морала да поднесе за ту кривицу била је смрт. Тиме се задовољавала божанска правда.

Апостол Павле говорећи о жртви коју је морао да поднесе Месија у неколико својих посланица је записао: „Онога који није знао греха Бог је учинио грехом за нас, да ми њему постанемо праведност Божија“ (2. Кор. 5, 21); „Христос нас је искупио од клетве закона тиме што је он постао клетва за нас, јер је написано: Нека је проклет свако ко виси на дрвету“ (Гал. 3, 13; уп. Пнз. 21, 23); „Јер што закон није могао, зато што је због тела био слаб, учинио је Бог на тај начин што је послао свога Сина у обличју сличном грешном телу, и за грех, и осудио грех у телу“ (Рим. 8, 3; уп. Рим. 3, 24); „У њему имамо откуп – његовом крвљу, опроштај преступа – по богатству његове благодати, коју је богато излио на нас у свакој мудрости и разборитости, када нам је обзнанио тајну своје воље – по својој благонаклоности – коју је унапред одредио у њему, да је спроведе када се испуни време, да у Христу поново састави све што је на небесима и на земљи“ (Еф. 1, 7–10; видети још Кол. 1, 20; 2, 13–15; 1. Кор. 5, 7; Фил. 2, 6–8; Јев. 7, 27; 9, 11–15.26; 10, 10).⁴¹

Дакле, Слуга Господњи, није случајно страдао на крсту. Божанска сила крста деловала је вековима пре Голготе. Могли бисмо рећи да је крст уцртан у телесну слику сваког човека. У Светом

⁴⁰ Глумац Душан, *Библијска археологија*, Београд 1954, 63.

⁴¹ Уп. Schneider Dieter, *н. г.*, 220–221.

Писму Старог Завета наилазимо на праслике крста попут Дрвета живота у рају, Јаковљевог благослова, подигнутих Мојсијевих руку у облику крста за време битке са Амаликом, у змији од бакра, итд. Међутим, тек на Голготи, у смрти на крсту, коју је поднео Месија, у потпуности се пројавила несхватљива и непобедива сила Божије љубави према човеку и тиме Христова жртва представља почетак једног новог живота.

„По светом Иринеју Лионском, обожење човека је смисао и циљ Боговаплоћења, јер: ‘Син свевишњег Бога постаде син човечији да би човек постао Син Божији’. Светога Иринеја следује свети Атанасије Велики и каже: ‘Логос се очовечио, да бисмо се ми обожили’. Исти светитељ каже још: ‘Син је Божији постао човек, да би људе учинио синовима Божијим. Није Он прво био човек, па после постао Бог, него је био Бог, па затим постао човек, да нас обожи и учини богатима по благодати’. Само овако је било могуће спасење пале људске приоде, јер ‘оно што није примљено (у оваплоћењу Бога Логоса) није ни спасено’ – каже свети Григорије Богослов.“⁴²

Изразом *нашражје* – потомство дуговечно, треба разумети духовно потомство, то јест Цркву Христову. За потврду оваког размишљања могу да нам послуже стихови из Јовановог Јеванђеља: „Јер Бог тако заволе свет да је Сина свога Јединородног дао, да сваки који верује у њега не погине, него да има живот вечни“ (Јн. 3, 16), или: „Заиста, заиста вам кажем: ако зрно пшенице паднувши на земљу не умре, онда једно остаје; ако ли умре, род многи доноси“ (Јн. 12, 24). Под изразом *продужиће дане*, неки од егзегета библијских текстова подразумевају васкрсење тела.⁴³

„Видјеће труд душе своје и наситиће се; праведни слуга мој оправдаће многе својим познавањем, и сам ће носити безаконја њихова“ (Ис. 53, 11).

Месија страда и трпи на крсту. Међутим, Он не подноси страдање због властитих грехова већ због грехова многих. Иако праведан, остао је непознат и непризнат за многе своје саплеменике. Он је дао значај служењу и испуњавању закона. Сам је био обрезан по закону и

⁴² Петковић Јован, *н. г.*, 149.

⁴³ Уп. Škrinjar Albin, *н. г.*, 119.

примио је облик Слуге Господњег. Он „није дошао да му служе, него да послужи и да живот свој да као откуп за многе“ (Мт. 20, 28) и, „ко је већи, који лежи за трпезом или који служи? Није ли онај што лежи за трпезом? А ја сам међу вама као служитељ“ (Лк. 22, 27).⁴⁴

С тим у вези, имајући на срцу и у своме уму богонадахнуте речи пророка Исаије апостол Павле сведочи: „Ако је један умро за све; значи да су сви умрли. И Он умре за све, да они који живе не живе више себи, него Ономе који за њих умре, и васкрсе“ (2. Кор. 5, 14–15); „Али благодатни дар није тако као преступ, јер ако преступом једнога помреше многи, много се више благодат Божија и дар у благодати једнога човека Исуса Христа изобилно изли на многе“ (Рим. 5, 15; уп. Рим. 5, 18); „Нико од нас не живи за самога себе и нико за себе не умире. Јер ако живимо, Господу живимо, ако пак умремо, Господу умиремо. Зато, било да живимо, било да умиремо, ми припадамо Господу. Христос је зато умро и оживео, да би био Господ живима и мртвима“ (Рим. 14, 7–9); „Или зар не знате да је ваше тело храм Духа Светога који је у вама, кога имате од Бога, те не припадате само себи? Ви сте, наиме, скупо купљени, прославите, дакле, Бога свим телом“ (1. Кор. 6, 19–20). Јеванђелиста Јован вероватно познавајући Исаијино пророштво о Слуги Господњем у својој посланици каже: „Дечице моја, ово вам пишем да не сагрешите; и ако неко сагреша, имамо Заступника код Оца, Исуса Христа Праведника“ (1. Јн. 2, 1).

Изразом *ојравдаши* пророк жели да нагласи правно оправдања Патника и Страдалника Божијег јер и сам Бог назива свог Слугу праведним и тако отклања сваку могућност сумње у његову личну праведност. Пилатова жена знала је за Христову невиност зато и опомиње мужа речима: „немој се ти ништа мешати у ствар оног праведника“ (Мт. 27, 19), док римски капетан који је стајао поред крста сведочи: „Заиста овај беше Син Божији“ (Мт. 27, 54). Да је распети Господ био праведан тврди и Јуда издајник: „Сагреших што издадох крв невину“ (Мт. 27, 4).⁴⁵

„Зато ћу му дати дио за многе, и са силнима ће дијелити плијен, јер је дао душу своју на смрт, и би метнут међу злочинце, и сам носи гријехе многих, и за злочинце се моли“ (Ис. 53, 12).

⁴⁴ Уп. Wade G. W., *The Book of the prophet Isaiah with introduction and notes*, Methuen & Co. LTD. 36 Essex Street W. C. London, 344–345.

⁴⁵ Уп. Томић Илија, *н. г.*, 130.

Последњи стих представља величанствени закључак целокупног 53. поглавља. У овом стиху као и у Ис. 52, 13–15 говори сам Јахве, који награђује свог верног Слугу, као победника својих непријатеља и извршиоца Његове воље. Нигде у Старом Завету није толико наглашен искупитељски значај страдања Христових као што је у овом стиху.⁴⁶ Свети Кирило Александријски под *многима* са којима је имао удео, подразумева оне који су из многобоштва, а под *силнима* са којима ће делити плен сматра апостоле, или све свете у Христу, који имају духовну одважност, са којом су победили сатану, Он је поделио плен.⁴⁷ Сви који буду поверовали у Христа, наследиће Царство Небеско. Али, неће само Јевреји бити ти, који ће имати удела у Царству Божијем, него и сви други народи, који буду поверовали у Исуса Христа. Јер, Господ је на крсту својом крвљу дао откуп за целокупно човечанство. Свети Јован Златоусти у завршном стиху разуме победу Слуге над сатаном.⁴⁸ Под наслеђем које се обећава Божанском страдалнику, треба разумети све оне који верују у Христа. Блажени Јероним каже: „Он ће наследити многе, да би због (у) дела Господњег Јакова и његова наслеђа Израиља (уп. Пнз. 32, 9) поверовали сви који долазе са Истока и са Запада и сели за трапезу у Царству Божјем са Авраамом, Исааком и Јаковом (Мт. 8, 11).“⁴⁹ У Светом Писму сви који имају веру у Христа називају се његовим наслеђем, зато богомудри Давид пева: „Тражи од мене, и даћу ти народе у наследство, и крајеве земаљске у државу“ (Пс. 2, 8).

„И би метнут међу злочинце“ – за објашњење и истинито сведочење ових пророчких мисли најцелисходније ће нам послужити речи јеванђелисте Марка: „И испуни се писмо које каже: И убројаше га међу злочинце“ (Мк. 15, 28). Господ је, такође, цитирао Исаијине стихове: „Јер вам кажем, да још и то што је написано: И уврстише га међу безаконике; треба да се изврши на мени; Јер што је о мени писано, завршава се“ (Лк. 22, 37; видети још Пс. 87, 5–6).

„И сам носи гријехе многих“ – Господ је учинио дело искупљења и ту се показао као заступник за преступнике,⁵⁰ зато апостол Павле

⁴⁶ Уп. Höffken Peter, *Das Buch Jesaja, Kapitel 40–66*, Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 1993, 144–146.

⁴⁷ Уп. Троицкиј И. Г., *н. г.*, 829.

⁴⁸ *Творенија святаго отца нашего Иоана Златоуста*, Томъ шестой, 490.

⁴⁹ Томић Илија, *н. г.*, 130.

⁵⁰ Када је приношена жртва за почињени грех или преступ, приносилац је на главу жртвене животиње стављао руке и исповедао свој грех. Веровало се да се то сагрешење човека или заједнице преноси на животињу и да се кроз њено клање и излив њене крви на жртвеник пред Богом, чини задовољење Његове правде, јер је животињска крв замењивала људску крв, односно крв прекршиоца или прекрши-

и може да каже следеће за Христа: „Он је посредник Новог завета, да позвани приме обећање вечног наследства, пошто Он поднесе смрт за откуп преступника учињених у првом завету“ (Јевр. 9, 15) или, „Зато и Њега Бог високо уздиже, и дарова му име које је изнад сваког имена“ (Флп. 2, 9). За Св. Јована Златоустог ове речи означавају крст, зато што је на њему био прикован грех и тако крстом су били разрешени греси за све људе.⁵¹ И на крају, можемо да закључимо да опис Слугиних патњи у 52. и 53. поглављу имају мноштво подударности са Христовим страдањима казиваним у Јеванђељима. Исаијино схватање и надахнуће преточено у пророчке стихове у којима се спасење може достићи служењем и страдањем несумњиво су највреднија и најдубља старозаветна теолошка мисао која нам је остављена у наслеђе.⁵²

* * *

Литература:

Примарна литература

а) Текстови Библије

Biblia Hebraica Stuttgartensia (BHS), Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1994.

Biblia Sacra, Vulgatae editionis, Turin 1959

Свето Писмо Старијо и Новој Завјети – Библија, Свето Писмо Старијо Завјети, превео Ђура Даничић, *Свето Писмо Новоја Завјети* у преводу Комисије Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, Свети Архијерејски Синод СПЦ, Београд 2010.

Jeruzalemska Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2003.

Septuaginta (hg. A. Rahlfs), Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1979.

лаца. У новозаветном историјском контексту, Исаијино пророштво у потпуности се остварило. Св. Јован Крститељ, када је видео Христа, рекао је: „Гле, јагње Божје које узима на се грехе света“ (Јн. 1, 29.36; видети још Кол. 2, 13–15; 1. Пт. 1, 18–19; 2, 24).

⁵¹ *Творења святаго отца нашего Иоана Златоуста*, Томъ шестой, 331.

⁵² Уп. Дрејн Џон, *Увођење у Стари завјет*, Слио, Београд 2003, 241–242.

б) Остала примарна литература

Григорьев, И. Ф. (1901), *Пророчества Исаии о Мессии и его царстве*, Казань.

Ердељан, М. (1941), *Одељци о Служи Господњем код пророка Исаије*, Београд.

Милин, Д. (1971), „Могу ли се Христове речи о ношењу крста свога схватити и као пророштво“, *Бојословље* 1 и 2, Београд.

Младеновић, Г. (2008), *Месијанска идеја у Књизи пророка Исаије*, Београд.

Петковић, Ј. (1985), „Узвишење и прослављање слуге Господњег“, *Бојословље*, св. 1 и 2, Београд.

Покровский, А. И. (1908), *Книга пророка Исаии*, Толковая Библия, Издање А. П. Лопухина, том V, С. Петербургъ.

Св. Јован Златоусти (1900), *Творенія святаго отца нашего Иоана Златоуста*, Томъ шестой, книга первая, С. Петербургъ.

Томић, И. (2006), *Старозавешни пророци*, Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“, Србиње.

Троицкий, И. Г. (1895), *Толкованіе на книгу св. пророка Исаии, главы XLIX – LXVI*, С. Петербургъ.

Höffken, P. (1993), *Das Buch Jesaja, Kapitel 40–66*, Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart.

Schneider, D. (2002), *Der Prophet Jesaja, Kapitel 40–66*, R. Brockhaus Verlag, Wuppertal.

Škrinjar, A. (1972), *Veliki i mali proroci Starog zavjeta*, Filozofsko-teološki institut, Zagreb.

Tomčić, C. (1981), *Tajna vjere*, Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca, Zagreb.

Wade, G. W. (1911), *The Book of the prophet Isaiah with introduction and notes*, Methuen & Co. LTD. 36 Essex Street W. C. London.

Секундарна литература

Глумац, Д. (1954), *Библијска археологија*, Београд.

Дрејн, Ц. (2003), *Увођење у Стари завеш*, Слио, Београд.

Eissfeldt, O. (1964), *Einleitung in das Alte Testament*, Tübingen, J.C.V. Mohr (Paul Siebeck).

Примљено: 20. 2. 2015.

Одобрено: 31. 3. 2015.

ISAIAH'S PROPHECY ON THE SUFFERING OF THE SERVANT OF THE LORD — THE INTERPRETATION OF ISAIAH 52 AND 53

Goran Mladenović

Faculty of Philosophy, Novi Sad

Summary: *The story of suffering and glorification of the Servant of the Lord – Messiah proclaimed in four songs (Is 42: 1–4; 49: 1–6; 50: 4–11; 52: 13–53: 12). Detailed description of the prophet Isaiah's foretold in the fourth hymn in which the Messiah after the humiliation and suffering of God is being exalted and worshiped. However, God's love is no longer confined to the Old Testament Israel, the whole world and every person individually become the object of God's care and attention.*

Key words: *Servant of the Lord, Messiah, Christ, prophet, prophecy.*